

NTL
LANDSMØTE
2026

Grunnleggsdokument sak 5

Prinsipp- og handlingsprogram

OM DOKUMENTET

Dette er et dokument med vedlegg til bruk under innsending av forslag til landsmøtes sak 5: Prinsipp- og handlingsprogram.

Dokumentet er en språkvasket og linjert versjon av nåværende prinsipp- og handlingsprogram. Det er grunnlaget for debatt og forslag til nytt prinsipp- og handlingsprogram for 2027-2030.

Vedlegget er et hjelpedokument som viser endringene som ble gjort i språkvask av nåværende prinsipp- og handlingsprogram.

INNLEDNING

Prinsipp- og handlingsprogrammet er NTLs politiske plattform og gjelder for hele organisasjonen. Det er forbundets grunnlag for å kunne utforme politikk mellom landsmøtene, og danner fundamentet for det faglige og politiske arbeidet på alle nivå i NTL.

I prinsipp- og handlingsprogrammet velger landsmøtet de viktigste politiske sakene. Der fastsettes de viktigste prinsippene for kravene vi skal stille overfor staten, og andre arbeidsgivere i tariffoppgjørene. Prinsipp- og handlingsprogrammet brukes når vi lager høringssvar, møter politikere og myndigheter og ellers når vi driver påvirkningsarbeid. Prinsipp- og handlingsprogrammet sier også noe om NTL som organisasjon og hvordan vi skal utvikle oss slik at vi på en best mulig måte kan ivareta medlemmene våre.

Innledningen i prinsipp- og handlingsprogrammet omhandler utviklingstrekk i samfunnet. De neste kapitlene beskriver enkeltområder grundigere, og presenterer NTLs krav og svar på disse utfordringene. Det siste kapitlet handler om oss selv, om organisering, rekruttering og tillitsvalgtes rolle.

Hvordan fremme forslag til prinsipp og handlingsprogrammet?

Forslag som skal fremmes på landsmøtet må forholde seg til dette linjerte prinsipp- og handlingsprogrammet som har linjenummer fra 1 til 1036. Forslag som sendes inn må vise til disse linjenumrene.

Vi ber om at forslag blir utformet slik at tilleggsforslag, endringsforslag eller strykninger beskrives så kort som mulig.

I tillegg til å vise til det aktuelle punktet og den/de linjene som dere ønsker skal endres, eller hvor dere vil ha inn ny tekst, ber vi om at dere bruker følgende formuleringer:

- *Etter vvv på linje x tilføyes zzz.*
- *Fra og med vvv på linje x fram til og med www på linje y erstattes med zzz.*
- *Fra og med vvv på linje x fram til og med www på linje y strykes.*

Vi kommer til å sende ut egen praktisk informasjon til ledere og kasserere om hvordan landsforeningene og foreningene skal legge inn endringsforslagene med sin innstilling i møtesystemet MYmeet.

INNHOLDSFORTEGNELSE

Innledning.....	1
1. Trygghet for arbeid og inntekt.....	2
1.1 Faste, trygge jobber.....	2
1.2 Tariff og lønnsvilkår.....	2
1.3. Pensjon.....	3
2. Faglige rettigheter og krav.....	5
2.1 Lov- og avtaleverk.....	5
2.2 Medbestemmelse.....	5
2.3 Arbeidstid.....	6
2.4 Arbeidsplassutforming.....	7
2.5 Arbeidsmiljø og inkluderende arbeidsliv.....	7
3. En god forvaltning.....	8
3.1 Forvaltningens rammevilkår.....	8
3.2 Styring og ledelse av forvaltningen.....	9
3.3 Digitalisering.....	10
4. Klima, miljø og det grønne skiftet.....	11
5. Høyere utdanning og forskning.....	12
6. Velferd, like muligheter og fellesskapsløsninger.....	15
6.1 Velferd og like muligheter.....	15
6.2 Privatisering og utskilling.....	15
6.3 Arbeidslivskriminalitet og svart økonomi.....	16
6.4 Mangfold og likeverd.....	16
6.5 Likestilling.....	17
6.6 Aktivt og forebyggede arbeid for likestilling og mot diskriminering.....	18
6.7 Skole og barnehage.....	18
6.8 Kultur.....	19
6.9 Samfunnssikkerhet og beredskap.....	20
6.10 Internasjonal politikk og samarbeid.....	20
7. Et sterkt NTL.....	21
7.1 Organisering og rekruttering.....	21
7.2 Gode tillitsvalgte.....	22

1..... **INNLEDNING**.....

2.....
3..... NTLs arbeid bygger på arbeiderbevegelsens prinsipper om frihet, likhet, solidaritet og et
4..... demokratisk samfunn.....

5.....
6..... Mennesker må ha mulighet til selv å påvirke sin arbeids- og livssituasjon. Vi må derfor styrke og
7..... utvikle fellesskapsløsningene. NTL ønsker et samfunn som gir god livskvalitet for alle i form av...
8..... trygghet og rettferdighet. Alle mennesker er avhengige av et felleskap som sikrer grunnleggende
9..... behov for utdanning, arbeid, bolig og helsetjenester. Velferdsstaten skal organiseres med mål....
10..... om likeverdige tjenester uavhengig av bosted, sosial bakgrunn eller økonomisk evne. En sterk...
11..... velferdsstat gir et trygt fundament hvor mennesker har gode forutsetninger for frihet til å skape...
12..... sine egne liv.....

13.....
14..... Fagbevegelsen skal sette dagsorden og forme det norske samfunnet. Gjennom et organisert og
15..... regulert arbeidsliv og en sterk velferdsstat, skaper vi i fellesskap et godt samfunn. Den norske...
16..... staten fungerer godt, med høy effektivitet og lite korrupsjon. Norge er et land preget av tillit...
17..... mellom mennesker. Norske arbeidstakere er svært produktive. Vi skal være stolte av at vi er et...
18..... av verdens mest likestilte land.....

19.....
20..... Det organiserte arbeidslivet er kjernen i den norske modellen. Samarbeid og tillit mellom...
21..... partene muliggjør utvikling av gode arbeidsplasser og felles løsninger.....

22.....
23..... Sentralisert lønnsdannelse og et godt samarbeid mellom fagbevegelsen, arbeidsgivere og...
24..... politiske myndigheter, bidrar til mindre lønnsforskjeller og tryggere arbeidsplasser.....

25.....
26..... Den norske modellen er under press. Fellesskapsløsninger i form av velferdsordninger...
27..... strammes inn og den enkelte får mer ansvar for egen velferd. Vi ser en utvikling hvor...
28..... forskjellene mellom folk øker. Norge er i dag et av landene i verden hvor det er minst ulikhet og...
29..... hvor flest deltar i arbeidslivet. For å sikre dette, også i framtida, trenger vi et organisert og...
30..... regulert arbeidsliv og en sterk velferdsstat slik at vi kan sikre et godt samfunn.....

31.....
32..... Interessemotsetningene i arbeidslivet har blitt tydeligere de siste årene. Økende bruk av...
33..... midlertidige ansettelser, underleverandører, innleie og andre løse tilknytningsformer til en...
34..... arbeidsgiver, gir rom for utnytting av arbeidstakerne. Det er et økende press på pensjons-...
35..... ordninger, lov- og avtaleverk og arbeidsgivere ønsker å gjøre lønnsdannelsen langt mer...
36..... individualisert. NTL skal være et forbund som bekjemper disse trendene og vi skal samarbeide...
37..... med andre organisasjoner med samme formål.....

38.....
39..... I et globalt marked tilbyr multinasjonale selskap tjenester også i offentlig sektor. Dette kan...
40..... undergrave finansieringen av velferdsstaten vår. Det bidrar også til å flytte beslutninger som...
41..... angår den enkeltes arbeidshverdag lengre unna arbeidstakerne.....

42.....
43..... Digitaliseringen endrer arbeidslivet. Digitaliseringen av samfunnet må underlegges...
44..... demokratiske prosesser og innføres på en måte som forbedrer tjenestene til innbyggerne og...
45..... frigjør ressurser og arbeidskraft for å styrke velferden.....

46.....
47..... Klimaendringene er en realitet som truer millioner av menneskers eksistensgrunnlag og får...
48..... ringvirkninger langt utover de hardest rammede områdene. Omlegging av forbruksmønstre og...
49..... arbeids- og produksjonslivet skjer ikke fort nok til å dempe eller stoppe den globale...
50..... oppvarmingen. Norges bruk av fossile energikilder gir oss et særlig ansvar for å gå i front for det...
51..... grønne skiftet.....

52..... Det er et overordnet mål for NTL at alle skal sikres økonomisk uavhengighet og sosial
53..... tilhørighet, og at alle som har arbeidsevne kan få arbeid. NTL skal kjempe for likestilling og like
54..... muligheter for alle. Vi krever et godt og inkluderende arbeidsliv som bruker felles ressurser til
55..... beste for den enkelte og for samfunnet. NTL arbeider for å utvikle samfunnet i tråd med våre
56..... grunnprinsipper og vår politikk. Vi har de beste mulighetene i Norge, forutsatt at velferdsstaten
57..... og den norske modellen videreutvikles som fundament for et godt og demokratisk samfunn.

58.....
59.....

60.....

61..... **1. TRYGGHET FOR ARBEID OG INNTEKT**

62.....

63..... **1.1 Faste, trygge jobber**

64..... Fast jobb er grunnsteinen i arbeidslivet. Det skaper trygghet for arbeidstakerne, stabilitet og
65..... kompetanse i virksomhetene og bidrar til at maktbalansen i arbeidslivet blir jevnere. Den
66..... utstrakte bruken av midlertidige ansatte og eksterne konsulenter svekker arbeidstakernes
67..... stilling på arbeidsplassen.

68.....

69..... For å sikre arbeidstakernes faste tilknytning til arbeidslivet må lovverket styrkes. Løse
70..... tilknytningsformer og midlertidige ansettelser gir rom for utnyttning av arbeidstakerne. Retten til
71..... fast ansettelse må styrkes i arbeidsmiljøloven, lov om statens ansatte og i tilhørende forskrifter.
72..... Stillingsvernet må styrkes. Arbeidsgiver- og arbeidstakerbegrepene må tydeliggjøres. Sosiale
73..... rettigheter og rammevilkår for oppdragstakere og frilansere må bedres. Arbeidstakere skal ikke
74..... bli presset til å bli selvstendig næringsdrivende. Intensjonen i lovverket om å begrense
75..... midlertidige ansettelser må følges for å motvirke at faste oppgaver utføres av andre enn egne
76..... ansatte.

77.....

78..... Retten til heltid må styrkes. Deltidsansatte må sikres reell mulighet til å øke sin stillingsprosent
79..... og gis fortrinnsrett ved ledighet. Vikarer skal kun brukes ved ansattes fravær, ikke som erstatning
80..... for faste ansatte. Bemanningsbransjen må forbys. Fast jobb uten lønn mellom oppdrag må
81..... forbys.

82.....

83..... Innleie skal som hovedregel ikke være tillatt. Den offentlige arbeidsformidlingen må gjenreises.
84..... Målet er at all arbeidsformidling skal skje vederlagsfritt i offentlig regi.

85.....

86..... Deltakelse i arbeidslivet er nøkkelen til velstandsutvikling. Retten til arbeid må derfor være reell
87..... for alle. Det må rettes særskilte tiltak mot grupper hvor arbeidsledigheten er høy, eller hvor det
88..... er stor fare for langtidsledighet. Som arbeidsgiver har staten et særskilt samfunnsansvar i
89..... tilfeller hvor arbeidsledighet blir konsekvensen etter nedleggelse, sentralisering og konkurranse-
90..... utsetting.

91.....

92..... **1.2 Tariff og lønnsvilkår**

93..... Partene og myndighetene må arbeide for en samfunnsmessig fornuftig lønnsdannelse, der
94..... hensynet til sysselsetting og fordeling blir prioritert. Frontfagsmodellen er en hensiktsmessig
95..... måte å ivareta dette på. En viktig forutsetning for frontfagsmodellen er at arbeidstakerne får sin
96..... rettmessige del av verdiskapningen og at grupper som er blitt hengende etter over tid kan løftes
97..... spesielt. NTL ønsker en samordnet lønnsdannelse basert på kollektive tariffavtaler der
98..... fordelingen forhandles mellom sentrale parter. Dette er en forutsetning for å kunne bruke
99..... tariffoppgjørene til å gjennomføre eller understøtte sosiale reformer og likelønntiltak. Det gjør
100..... det også mulig å sikre god fordeling mellom ulike grupper også på tvers av virksomheter og
101..... tariffområder. Kollektive, landsomfattende tariffavtaler er en viktig forutsetning for dette.

102..... Alle skal ha en lønn de kan leve av, og alle skal sikres lønnsvekst over tid. NTL mener at utgangs-

103..... punktet for avlønning først og fremst skal være arbeidsoppgaver og ansvar. Ansiennitet skal.....

104..... vektlegges. Tariffsystemet må utformes for å ivareta dette. Både formell utdanning og.....

105..... realkompetanse skal verdsettes. NTL vil fjerne lønnsforskjeller som skyldes kjønn, etnisk.....

106..... bakgrunn eller tilfeldigheter. Dette krever åpenhet om lønn og lønnsvilkår. Tillitsvalgte skal ha.....

107..... innsyn i lønnsopplysninger for hele virksomheten. Lønnstilleggene må fordeles slik at forskjellene

108..... fra høyest til lavest blir redusert. NTL vil arbeide for lik lønn for likt og likeverdig arbeid, og for.....

109..... utjevning av lønnsforskjeller mellom kvinner og menn. Dette sikres best ved at lønnsdannelsen.....

110..... skjer sentralt med størst mulig generelle kronetillegg. NTL krever sentrale oppgjør som sikrer.....

111..... reallønnsvekst over tid.....

112.....

113..... Tariffsystemene er først og fremst en fordeling av verdiskapningen, ikke et belønningssystem.....

114..... for enkeltindivider. NTL vil motarbeide at lønnsfastsetting blir et ledd i arbeidsgivers mål- og.....

115..... resultatstyring.....

116.....

117..... Det er avgjørende at alle grupper omfattes av rammene for lønnsoppgjøret. Praksisen med å.....

118..... ta enkeltgrupper av arbeidstakere, herunder ledere, ut av den ordinære lønnsfastsettelsen, må.....

119..... derfor fjernes. All lønnsfastsettelse og lønnsendring skal være gjenstand for forhandlinger.....

120..... mellom partene. NTL vil motsette seg lønnsystem som baserer seg på individuelle lønnstillegg,

121..... og mener derfor at generelle lønns- og arbeidsvilkår må forhandles på et nivå hvor arbeidstakerne

122..... har streikerett.....

123.....

124..... Det er en forutsetning at lokal lønnsdannelse skjer i forhandlinger mellom likeverdige parter med

125..... reelle tvistemuligheter. Også lokale og virksomhetsvise lønnsoppgjør skal bidra til målet om å.....

126..... sikre alle en reallønnsvekst over tid. De lokale lønnskriteriene skal avtales mellom partene.....

127..... innenfor rammene av det kollektive avtaleverket. Kriteriene må være objektive, klare, forutsigbare...

128..... og kjent for alle ansatte. Kriteriene skal ikke erstatte eller stå i motsetning til de kollektive lønns-

129..... systemene som er fastsatt i tariffavtaler. I perioder der sentrale tillegg ikke sikrer reallønnsvekst,

130..... er det enda viktigere å sikre de sentrale målene i den lokale lønnspolitikken.....

131.....

132..... Lønnsystemet i staten må ivareta statens særpreg og sikre sentrale verdier for rettsstaten og....

133..... byråkratiets uavhengige rolle. NTL vil ha likelydende hovedtariffavtaler i staten med felles lønns-

134..... system og felles arbeidsvilkår, så lenge dette kan sikres innenfor rammen av NTLs tariffpolitiske

135..... prinsipper. Mekanismene i lønnsystemet må ivaretas og forbedres og sikre lønnsutvikling over...

136..... tid. Intervallene mellom lønnstrinnene må utjevnes. Det er viktig at det finnes pålitelig statistikk..

137..... som viser lønnsutviklingen mellom grupper, kjønn og virksomheter. Dette bidrar til å sikre.....

138..... åpenhet om lønn i staten og muliggjør tiltak for grupper blant annet for å sikre likelønn.....

139.....

140..... **1.3 Pensjon**.....

141..... Alle skal ha rett til en anstendig pensjon. Folketrygden, AFP og tjenestepensjonsordningene må...

142..... sikre det økonomiske grunnlaget for en trygg og verdig alderdom for alle. NTL vil jobbe for et.....

143..... pensjonssystem med en sosial profil i tråd med folketrygdens opprinnelige intensjoner. NTLs.....

144..... krav og mål er fortsatt 66 prosent av sluttlønn ved 65 år og med 30 års opptjening.....

145.....

146..... NTL ønsker et pensjonssystem som ikke legger opp til privat, individuell sparing for å få en.....

147..... anstendig pensjon. NTL krever et spleiselag mellom myndighetene og partene i arbeidslivet for...

148..... generell nivåheving av pensjonene.....

149.....

150..... Det må etableres brede, kollektive tjenestepensjonsordninger i privat sektor, med livsvarige og....

151..... kjønnsnøytrale pensjonsytelser. Ordningene må reguleres i tariffavtale. Minstenivået i.....

152..... obligatorisk tjenestepensjon (OTP) må heves.....

153..... Pensjonsreformens levealderjustering medfører at ytelsene fra folketrygden og de offentlige .....
154..... tjenestepensjonsordningene blir redusert. Ikke alle har mulighet til å jobbe lenger for å .....
155..... kompensere for effekten av levealderjusteringen. NTL vil derfor jobbe for endringer i pensjons-
156..... ordningene for å bøte på dette, herunder å fjerne levealderjusteringen. Levealderjusteringen .....
157..... er en usosial reform som favoriserer yrkesgrupper med høy utdanning, som har lange arbeids-
158..... karrierer og et yrkesliv som gjør det mulig å stå i jobb også i høy alder, og straffer tradisjonelle .....
159..... arbeideryrker der arbeidstakerne ofte har startet i jobb i ung alder, men har et yrkesliv som gjør .....
160..... at de må gå av med pensjon når de er noe yngre. De som er nødt til å gå tidlig ut av arbeidslivet .....
161..... må få en pensjon som gjør dette mulig. Mange kan ikke stå i jobb til de blir så gamle at de har .....
162..... kompensert for levealderjusteringen. NTL mener derfor at pensjonene ikke skal avkortes for .....
163..... dem som går av når de er mellom 62 og 67 år. NTL skal jobbe for at det innføres et tillegg som .....
164..... sikrer dem som må gå av tidlig i offentlig sektor.....
165.....
166..... AFP-ordningen i offentlig sektor må være en reell tidligpensjon. AFP-ordningen i privat sektor må .....
167..... forbedres, slik at færre faller utenfor ordningen på grunn av endring av arbeidsgiver eller .....
168..... opptjeningskrav. Rettigheter tilsvarende betinget tjenestepensjon i offentlig sektor må også .....
169..... innføres i privat sektor. NTL krever at det settes i gang et arbeid med en nivåheving av .....
170..... pensjonene for dem som taper mest på å gå av tidlig.....
171.....
172..... NTL krever at uføres alderspensjon ikke levealderjusteres. Folketrygden må gi uføre opptjening .....
173..... av alderspensjon til 67 år. Det må sikres fortsatt gode uførepensjonsordninger i offentlig sektor.....
174..... Uførepensjonsordningene i offentlig sektor må kompensere for bortfall av arbeidsinntekt, gi .....
175..... opptjening til 67 år og sikre at uføre får en trygg og forutsigbar pensjon. Det er viktig at det .....
176..... etableres gode uførepensjoner også innenfor alle tariffområder i privat sektor.....
177.....
178..... Samfunnsmessige hensyn knyttet til sikkerhet, og belastning på den enkelte, gjør at det også i .....
179..... framtida vil være behov for at stillinger i offentlig sektor skal ha særaldersgrense. Arbeidstakere .....
180..... som må forlate arbeidslivet tidlig på grunn av særaldersgrense skal ikke komme dårligere ut .....
181..... sammenlignet med andre grupper. Særaldersgrenser må sikre at alle arbeidstakere som har .....
182..... store fysiske eller psykiske belastninger i jobben, eller som har jobber som stiller spesielle krav .....
183..... til fysiske eller psykiske egenskaper, blir ivare tatt.....
184.....
185..... Kravet om minst 20 prosent stilling i staten for medlemskap i Statens pensjonskasse og kravet .....
186..... om minst ett års opptjeningstid for oppsatte rettigheter i offentlig tjenestepensjon må fjernes, ...
187..... slik at pensjon fra første krone blir gjeldende også for alle arbeidstakere i staten.....

188	2. FAGLIGE RETTIGHETER OG KRAV
189	
190	2.1 Lov- og avtaleverk
191	Lovene som regulerer arbeidslivet må bidra til å styrke arbeidstakernes innflytelse på arbeids-
192	plassen og sørge for en jevnere maktbalanse i arbeidslivet. Medbestemmelse i arbeidslivet er en
193	demokratisk rettighet.
194	
195	Arbeidsmiljøloven må styrkes og videreutvikles for å sikre de ansattes vern og trygghet i
196	arbeidsforholdet. NTL krever økt forebyggende innsats for å hindre diskriminering og
197	trakassering, herunder seksuell trakassering. NTL krever tiltak og oppfølging når arbeids-
198	takere melder fra om diskriminering, trakassering og mobbing, og andre kritikkverdige forhold
199	på arbeidsplassen. Arbeidstakere som varsler skal sikres mot sanksjoner og gjengjeldelse.
200	
201	Lov om statens ansatte innebærer en svekkelse av tjenestemannsretten og stillingsvernet. Et
202	sterkt stillingsvern med adgang til rettslig prøving er avgjørende for å sikre innbyggernes tillit til
203	forvaltningens faglige uavhengighet. Retten til mindretallsanke i ansettelsessaker må
204	gjeninnføres. Adgangen til midlertidighet er for vid og må innskrenkes. Lov om statens ansatte
205	må endres og rettighetene til statsansatte må styrkes.
206	
207	Arbeidslivet trenger sterke og brede kollektive avtaler for å fungere godt. Kunnskapen rundt
208	hovedavtalene må bli bedre for å sikre at de praktiseres riktig og for å sikre gode partsforhold.
209	For å sikre god og felles forståelse av lov- og avtaleverket skal det jevnlig arrangeres felles
210	skolering for arbeidstaker- og arbeidsgiversiden i virksomhetene.
211	
212	Dagens sykelønnsordning med full lønn under sykdom må forsvares. NTL vil ikke akseptere
213	noen former for kutt i ordningen.
214	
215	2.2 Medbestemmelse
216	Hovedavtalene inneholder klare bestemmelser om arbeidstakernes medbestemmelse. NTL skal
217	kjempe for at ansatte gjennom sine organisasjoner sikres medbestemmelse på arbeidsplassen.
218	NTL krever at medbestemmelsen utvides og styrkes. Tillitsvalgte må gis tid til å kunne utføre
219	oppgavene sine på en god måte. NTL krever at vervet som tillitsvalgt skal likestilles med vanlig
220	tjeneste og at det vektlegges ved videre tjeneste og karriere.
221	
222	Arbeidslivet er i stadig endring og utvikles best gjennom aktiv bruk av de ansattes faglighet og
223	kunnskap. Medbestemmelse er avgjørende for å ivareta de ansattes interesser og samtidig
224	oppretholde gode offentlige tjenester. NTL aksepterer ikke at innleide konsulenter eller eksterne
225	utvalg fortrenger arbeidstakerorganisasjonenes medbestemmelse. NTL vil jobbe for at tillits-
226	valgte har et ekstra vern i omstillingsprosesser, slik at medbestemmelsen ikke blir forringet og
227	at partsrepresentasjonen på arbeidsplassen forblir stabil.
228	
229	NTL krever at utvikling av virksomhetene foregår på en måte som ivaretar de ansattes behov for
230	stabilitet og trygghet. Virksomhetene må videreutvikle arbeidstakernes kompetanse og investere
231	i egne ansatte, blant annet slik at de kvalifiserer seg til nye oppgaver i virksomhetene ved
232	omstilling. Ansatte skal få tilbud om etter- og videreutdanning i arbeidstiden og rett til betalt
233	permisjon. Effektiviseringsprosjekt må foregå innenfor rammene av medbestemmelses-
234	apparatet. Virksomhetene bør som hovedregel få beholde effektiviseringsgevinstene og bruke
235	dem i arbeidet med å utvikle bedre tjenester.

236.....	Avtaleverket må sikre at medbestemmelsen ivaretas og utøves på alle organisatoriske nivå,
237.....	uavhengig av virksomhetens styringsmodell eller struktur. NTL aksepterer ikke at arbeidsgiver
238.....	organiserer seg vekk fra medbestemmelse. Respekt for, og oppfølging av lov- og avtaleverket er
239.....	en nødvendig forutsetning for å få til gode løsninger. NTL aksepterer ikke at arbeidsgiver
240.....	svekker partssamarbeidet ved å ensidig beslutte at drøftinger og forhandlinger gjennomføres på
241.....	digitale plattformer.
242.....	
243.....	Overordnede myndigheter har en plikt til å ta tak i, og følge opp virksomheter som ikke følger
244.....	bestemmelsene og intensjonene i avtaleverket. NTL krever reelle sanksjoner mot virksomheter
245.....	som bryter hovedavtalene.
246.....	
247.....	I statlig sektor fattes store og viktige beslutninger for arbeidstakerne i etatsstyringsdialogen
248.....	mellom departement og underliggende etater, en styringslinje hvor arbeidstakerne ikke er
249.....	representert. NTL krever at arbeidstakerorganisasjonene får en formalisert rett til å delta i etats-
250.....	styringsdialogen. Medbestemmelse på tvers av departementsområder må sikres. Ensidige
251.....	avgjørelser tatt av arbeidsgiver, eller løfting av beslutninger til politisk nivå, undergraver
252.....	medbestemmelsen. Det er uakseptabelt at viktige beslutninger for arbeidstakerne tas uten
253.....	medbestemmelse.
254.....	
255.....	2.3 Arbeidstid
256.....	Normalarbeidsdagen skal fortsatt være utgangspunktet for organisering av arbeidstiden, og alt
257.....	arbeid utover 07-17 skal kompenseres særskilt. Utviklingen de siste årene har vist at arbeids-
258.....	givere, direkte og indirekte, i større grad krever tilgjengelighet og arbeid fra arbeidstakerne i
259.....	deres fritid. Regelmessig lange arbeidsøkter og nattarbeid gir økt risiko for helseplager for den
260.....	enkelte. NTL vil jobbe for å styrke den kollektive styringen og organisering av arbeidstiden.
261.....	
262.....	Arbeidstidsreduksjoner er et bidrag til et mer inkluderende og likestilt arbeidsliv. Redusert
263.....	arbeidstid vil føre til at flere kommer i arbeid gjennom deling av arbeidet. Flere kan jobbe heltid
264.....	og mulighetene for å stå i arbeid til oppnådd pensjonsalder øker. NTL vil jobbe for en tariffestet
265.....	og gradvis reduksjon i arbeidstiden, med mål om 6-timers normalarbeidsdag med full lønns-
266.....	kompensasjon.
267.....	
268.....	Balansen mellom arbeidstid og fritid er sentral i menneskers liv. Det er viktig for NTL å sikre at
269.....	medlemmene våre kan opprettholde denne balansen.
270.....	
271.....	Utviklingen i retning av et mer uklart skille mellom arbeid og fritid går på bekostning av
272.....	nødvendig logistikk, familieliv og fritidsaktiviteter. Denne tidsklemma bør løses med arbeidstids-
273.....	reguleringer, ikke med individuelle ordninger for hjemmearbeid.
274.....	
275.....	Fleksitidsordninger utgjør arbeidstakernes rett til å regulere egen arbeidstid og skal ikke
276.....	misbrukes til å pålegge merarbeid for å skjule et reelt bemanningsproblem eller behov for
277.....	overtid. NTL vil jobbe for at opparbeidet fleksitid ikke kan strykes. Det må være strenge
278.....	restriksjoner på søndags- og helligdagsarbeid. Ubekvem arbeidstid må vurderes opp mot
279.....	ulemper for de ansatte.
280.....	
281.....	Ferieloven må tilpasses skift- og turnuspersonell for å sikre at de ansatte får like lang sammen-
282.....	hengende ferie/fritid som ansatte med ordinær femdagersuke.

283.....	2.4 Arbeidsplassutforming
284.....	NTL legger til grunn at alle arbeidsplasser utformes med hensyn til et forsvarlig arbeidsmiljø, i
285.....	tråd med arbeidsmiljølovens formålsparagraf. Åpent landskap, aktivitetsbaserte arbeids-
286.....	plasser og andre tilsynelatende kostnadseffektive løsninger ender ofte med dårligere arbeids-
287.....	miljø, lavere effektivitet og kvalitet og økt sykefravær. Dette er dyrere enn reduksjonen i
288.....	arealkostnader. NTL krever at den fysiske utformingen av arbeidsplassene tilpasses oppgavene
289.....	som skal gjøres, ikke at arbeidet må tilpasses lite gjennomtenkte kostnads- og arealbesparelser.
290.....	Arbeidsplassutformingen må ivareta de ansattes helse, sikkerhet og velferd og dette må
291.....	prioriteres over kortsiktige, økonomiske besparelser. Publikumsarealer må utformes slik at de
292.....	minimerer risikoen for at ansatte blir utsatt for vold.
293.....	
294.....	NTL krever at forskriften om arealnorm i statlige bygg oppheves, og at fagforeningene får
295.....	utvidet forhandlingsrett knyttet til arbeidsplassutforming og arealendring, både i nye og i
296.....	eksisterende bygg.
297.....	
298.....	Økt bruk av hjemmekontor skal ikke medføre forventninger til digital tilgjengelighet utenfor
299.....	arbeidstid og ved sykefravær og permisjoner. Samtidig som noe fleksibilitet i muligheten til å
300.....	arbeide hjemmefra kan være positivt for enkeltpersoners livssituasjon, må det sikres gode,
301.....	kollektive rammebetingelser.
302.....	
303.....	NTL mener at alle arbeidstakere skal ha rett til fast, fysisk arbeidsplass med et fysisk arbeids-
304.....	miljø som har forsvarlige rammer og hvor de ansatte har gode arbeidsvilkår. Dette må gjelde
305.....	også i en arbeidshverdag som i større grad er preget av digitale møter. Arbeid i arbeidstakers
306.....	hjem er en frivillig ordning som skal avtales mellom arbeidstaker og arbeidsgiver, ikke et
307.....	effektiviseringstiltak.
308.....	
309.....	NTL krever at både arbeid hjemmefra og mobile kontorløsninger skal være omfattet av faste
310.....	omforente avtaler, retningslinjer og forsikringer.
311.....	
312.....	NTL krever full kompensasjon og dekning av kostnader til utstyr, drift og abonnemeter ved
313.....	arbeid hjemmefra. Også når arbeid utføres i arbeidstakers hjem, må forsvarlige arbeidsforhold
314.....	fullt ut ivaretas i tråd med arbeidsmiljølovens bestemmelser, herunder både fysisk og
315.....	psykososialt arbeidsmiljø.
316.....	
317.....	2.5 Arbeidsmiljø og inkluderende arbeidsliv
318.....	NTL vil arbeide for at alle virksomheter har en personalpolitikk som gir rom for tilpasninger til
319.....	individuelle behov innenfor rammen av kollektive avtaler. Den enkelte arbeidstaker må gis økt
320.....	innflytelse over utformingen av egen arbeidssituasjon.
321.....	
322.....	For å nå dette målet må ulike tiltak prøves ut, som for eksempel radikal kvotering av funksjons-
323.....	hindrede i statlige virksomheter, eller å stille krav til hvor mange funksjonshindrede ansatte en
324.....	statlig virksomhet må ha.
325.....	
326.....	NTL krever at statlige virksomheter tar et særlig ansvar for å rekruttere funksjonshindrede. For
327.....	at funksjonshindrede skal ha tilgang til arbeidslivet, er det en forutsetning at arbeidsplassene
328.....	følger prinsippene om universell utforming. NTL skal være en pådriver for et universelt utformet
329.....	samfunn der alle kan delta.

330.....	Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen) bygger på en tradisjon for.....
331.....	samarbeid og tillit mellom myndigheter, arbeidstakere og arbeidsgivere, både sentralt og lokalt.....
332.....	Avtalen bygger på en felles erkjennelse av at aktivitet gjennom arbeid fremmer helse og at tidlig.....
333.....	iverksetting av aktive tiltak vil kunne forebygge frafall fra arbeid. Å få flere til å stå lenger i jobb,.....
334.....	oppnås ikke kun gjennom økonomiske incentiver. Det må være et ansvar for den enkelte arbeids-.....
335.....	giver å tilrettelegge, slik at ansatte har en reell mulighet til å jobbe lenger.....
336.....	.....
337.....	Staten er landets største arbeidsgiver og har et særskilt ansvar for å være en rollemodell for det.....
338.....	øvrige arbeidslivet. Forutsetningen for et inkluderende arbeidsliv er at arbeidsmiljøet er fullt.....
339.....	forsvarlig og tilrettelagt både fysisk og psykisk. NTL skal bidra til et større fokus på psykisk.....
340.....	helse i arbeidslivet med sikte på større åpenhet og toleranse for dette. NTL vil arbeide for en.....
341.....	IA-avtale som har tiltak for redusert sykefravær, sysselsetting for funksjonshindrede og et godt.....
342.....	arbeidsliv for seniorer. For å få et inkluderende arbeidsliv må sykelønnsordningen opprettholdes,.....
343.....	tilretteleggingsplikten i arbeidsmiljøloven overholdes og arbeidsgiverne må føre en aktiv seniorpolitikk.....
344.....	.....
345.....	NTL krever at støtteordninger som for eksempel tilpasningstilskudd til virksomheter og tilskudd.....
346.....	til funksjonsassistanse økes, og gis som varige tilskudd til faste stillinger.....
347.....	.....
348.....	.....
349.....	.....
350.....	3. EN GOD FORVALTNING .....
351.....	.....
352.....	3.1 Forvaltningens rammevilkår .....
353.....	NTL vil kjempe for en sterk offentlig sektor for å sikre rettferdig omfordeling av verdiskapningen.....
354.....	og god og effektiv bruk av våre felles ressurser. Dette ivaretas best ved at viktige samfunns-.....
355.....	oppgaver løses i offentlig regi, av offentlig ansatte. Offentlig sektor må dimensjoneres slik at.....
356.....	samfunnsoppdraget kan utføres med høy kvalitet og til fellesskapets beste.....
357.....	.....
358.....	Forvaltningens virksomhet bygger på sentrale forvaltningsverdier som likebehandling,.....
359.....	rettssikkerhet, nøytralitet, faglig uavhengighet og effektivitet. For at forvaltningen skal kunne.....
360.....	etterleve disse verdiene, må virksomhetene gis tilstrekkelige økonomiske rammer. NTL krever en.....
361.....	sterk offentlig sektor som er underlagt politisk styring med basis i faglighet og tillit.....
362.....	.....
363.....	De siste tiårene har ideer basert på markedsstyring lagt viktige premisser for endrings- og.....
364.....	styringsreformer i offentlig sektor. Sentrale elementer har vært mål- og resultatstyring, bestiller/.....
365.....	utførermodeller, oppsplitting av virksomheter, økt grad av privatisering og konkurranseutsetting.....
366.....	og svekkelse av det offentlige som tjenesteyter. Dette, kombinert med kutt i offentlig sektors.....
367.....	driftsbudsjetter, men ikke nedprioritering av oppgaver, fører til utarming og en drift som går på.....
368.....	sparebluss og vil over tid svekke sektorens handlingsrom og evne til å utføre samfunnsoppdra-.....
369.....	get. En slik systematisk nedbygging av kvaliteten i offentlig sektor kan undergrave tilliten til.....
370.....	forvaltningen og støtten til velferdsstaten. Mål- og resultatstyring og andre markedsstyrings-.....
371.....	prinsipper må derfor avvikles.....
372.....	.....
373.....	NTL krever en tillitsreform for å styrke offentlig sektor. Markedsstyringen må erstattes med.....
374.....	medbestemmelse, faglighet og tillit til de ansatte. Regjeringen har ansvar for å endre styringen,.....
375.....	finansieringen, organiseringen og arbeidsgiverpolitikken i staten slik at tillitsbasert styring på.....
376.....	alle forvaltningsnivåene blir mulig. Reformen må føre til at avtaleverket blir etterlevd, at leder-.....
377.....	opplæringen i staten gir kompetanse om statens særegenhet og avtaleverk og at mål- og.....
378.....	resultatstyringen erstattes med politisk styring på overordnede målsettinger. Organisasjons-.....
379.....	former som undergraver medbestemmelse og som bygger på konkurranse og markedsstyring.....
380.....	må avvikles.....

381	NTL ønsker å sikre likeverdige og gode offentlige tjenester i hele landet som tar hensyn til
382	mangfoldet i befolkningen. NTL går imot å flytte etablerte arbeidsplasser og virksomheter.
383	Dersom arbeidsoppgaver flyttes, mener NTL at de ansatte skal gis mulighet til å arbeide med
384	relevante arbeidsoppgaver på sitt nåværende arbeidssted og at virksomhetene gis tilstrekkelige
385	midler til omstilling. Nye statlige virksomheter skal som hovedregel etableres utenfor de store
386	byregionene slik at man sikrer statlige arbeidsplasser i hele landet.
387	
388	Konsulenttjenester er kostbart, fortrenger ordinære arbeidsplasser og reduserer på sikt
389	virksomhetens egen kompetanse. Bruk av konsulenter må begrenses mest mulig og staten må
390	arbeide målrettet for å bygge kompetanse internt.
391	
392	Norsk forvaltning skal utføres i Norge. NTL krever av sikkerhets- og styringshensyn at ingen
393	oppgaver flyttes til utlandet der det ikke er nødvendig ut fra arbeidets art.
394	
395	3.2 Styring og ledelse av forvaltningen
396	En god forvaltning er avhengig av gode prinsipper for styring og ledelse. Forvaltningen skal løse
397	komplekse oppgaver og ivareta til dels kryssende hensyn og behov, og har medarbeidere med
398	svært ulik bakgrunn og oppgaver. Statlige ledere må ha fagkunnskap om arbeidsområdene de er
399	satt til å lede.
400	
401	Markedsstyring i offentlig sektor er ikke kun et problem for de velferdsoppgavene offentlig
402	sektor skal utføre, men bidrar til å undergrave partssamarbeidet og individualiserer krav til de
403	ansattes arbeidsinnsats.
404	
405	Markedsstyringsprinsipper svekker folkestyrte offentlige forvaltningsoppgaver, de ansattes
406	medbestemmelse og fører til en mindre effektiv offentlig sektor, hvor et omfattende rapporterings-
407	regime flytter fokus fra kvalitet og samfunnsoppdrag til kvantitet og produksjonsmål. Dette
408	svekker ikke bare de ansattes rettigheter, men også innbyggernes mulighet til å fremme krav
409	overfor forvaltningen og rett til tjenester fra det offentlige. NTL vil jobbe imot en slik utvikling
410	og krever økt fokus på faglighet og kvalitet i utførelsen av samfunnsoppdraget. Det må utvikles
411	alternativer til markedsstyringen.
412	
413	NTL mener lederopplæringen må endres. Ledere på alle nivå må lære om sektorens særpreg og
414	få opplæring i partssamarbeidet og gjeldende lov og avtaleverk. Ledelse i staten skal basere seg
415	på demokratiske verdier, partssamarbeid og tillit til de ansatte. Kunnskapen om hvordan
416	virksomheter som oppfyller et samfunnsoppdrag bør ledes må styrkes.
417	
418	De ansattes kunnskap og kompetanse er offentlig sektors fremste ressurs og må tas bedre
419	i bruk. I stedet for unødvendig måling og kontroll, må ansatte gis økt tillit til å styre sin egen
420	arbeidshverdag. HR-trenden i offentlig sektor kjennetegnes av arbeidsgivere som vil utvide
421	styringsretten på bekostning av arbeidstakernes medbestemmelse gjennom deres
422	organisasjoner. Oppgaver som tidligere ble løst i medbestemmelsesapparatet og i parts-
423	samarbeidet tas over av HR-systemene. NTL krever at det settes i gang et arbeid for å styrke
424	partssamarbeidet på arbeidsplassen. For å lykkes må HR-trenden med individualisering av
425	arbeidslivet fjernes.
426	
427	Kvalitet og faglig skjønn er avgjørende for å sikre innbyggernes rettssikkerhet, og likeverdige
428	tjenester. En økonomisering av de ansattes arbeidsoppgaver gjennom målstyring og produksjons-
429	mål, representerer en mistillit som svekker de ansattes faglighet og uavhengighet. NTL vil derfor
430	jobbe mot alle former for individualisering av produksjonsmål. Økonomireglementet i staten må
431	endres i tråd med dette.

478.....	Offentlig sektors fremste oppgave er å gi alle innbyggere god hjelp når de trenger det. For
479.....	flertallet av innbyggerne kan dette i stadig større grad gjøres på digitale plattformer. De som
480.....	ikke behersker disse, må få tilbud om brukeropplæring og veiledning. Digitaliserte løsninger må
481.....	ikke uthule prinsippet om lik tilgang til offentlige tjenester. Det offentlige må tilrettelegge sine
482.....	tjenester for innbyggere som ikke benytter digitale løsninger. Offentlige tjenester må innrettes
483.....	slik at alle har mulighet til å få hjelp og bistand gjennom personlig oppmøte eller henvendelser
484.....	via telefon. Veiledningsplikten må ivaretas uavhengig av hvordan man tar kontakt med det
485.....	offentlige
486.....	
487.....	
488.....	
489.....	4. KLIMA, MILJØ OG DET GRØNNE SKIFTET
490.....	
491.....	NTL ønsker en bærekraftig utvikling der hensynet til miljø og rettferdig fordeling mellom fattige
492.....	og rike land setter rammen for økonomisk vekst og forbruk. Forbruks- og produksjonsmønstre
493.....	må legges om i hele verden. Norges klimapolitikk og klimamål må være i tråd med Parisavtalens
494.....	målsetninger. Bevaring av biologisk mangfold og reduksjon av klimagassutslipp er overordnede
495.....	mål som må legges føringer på tvers av ulike sektorer også i Norge.
496.....	
497.....	Som Norges største byggherre og innkjøper må offentlig sektor forplikte seg til klimavennlige
498.....	løsninger i alle anbudsprosesser. Offentlig sektor skal være en pådriver for utvikling og bruk av
499.....	ny og miljøvennlig teknologi innen bygg og produksjon. Som oppdragsgiver skal offentlig sektor
500.....	innrette sin anskaffelsespraksis slik at den fremmer null- og lavutslippsløsninger og sirkulær
501.....	økonomi, samt unngår helse- og miljøfarlige stoffer. Offentlige oppdragsgivere må også utvikle
502.....	tiltak for bedre oppfølging og etterlevelse av klima- og miljøvennlige anskaffelser.
503.....	
504.....	Transportsektoren er sentral for å løse miljø- og klimautfordringene. Gods må over fra vei til sjø
505.....	og bane og for å nå klimamålene må utslippene fra alle transportformer reduseres. Likevel er et
506.....	åpent og trygt veinett avgjørende for bosetting og næringsutvikling over hele landet. Der det er
507.....	sikkerhetsmessig forsvarlig bør vedlikehold av og klimatilpasningstiltak på eksisterende vei
508.....	prioriteres framfor bygging av ny vei. NTL ønsker en omfattende utbygging og opprustning av
509.....	miljøvennlig kollektivtrafikk, også utenfor byområdene. Virksomhetene må prioritere miljø
510.....	vennlige alternativer framfor økonomi når det gjelder jobbreiser. Utbygging av jernbanenettet
511.....	nordover er avgjørende for bosetting og næringsliv i nord. Nord-Norgebanen må bygges.
512.....	
513.....	I internasjonalt klimasamarbeid må Norge være en pådriver for forpliktende avtaler om
514.....	utslippskutt. For å ivareta solidaritet med utviklingsland og de landene som rammes hardest av
515.....	klimaendringer bør verdenssamfunnet bidra til klimatilpasning og grønn utvikling.
516.....	
517.....	Av hensyn til klimaendringer må en rettferdig omstilling av olje- og gassnæringen planlegges
518.....	med mål om en framtidig utfasing av fossile ressurser. Lofoten, Vesterålen, Senja og andre
519.....	sårbare områder må varig vernes som petroleumsfrie soner. NTL vil jobbe for at det ikke åpnes
520.....	nye olje- og gassfelt på norsk sokkel.
521.....	
522.....	Klima- og miljøavgifter er en sentral bærebjelke i klimapolitikken. Dersom vi skal nå klima
523.....	målene, må det bli dyrere å slippe ut klimagasser. Den sosiale profilen i klimapolitikken må
524.....	sikres gjennom et omfordelende skattesystem og en sterk velferdsstat, ikke kutt i avgiftene.
525.....	
526.....	For å jobbe for et bedre miljø bør Norge være i front for å starte opprydning av plast i havet og
527.....	begrense utslippet av mikroplast i havet. Norge skal jobbe aktivt for at alle lands militære utslipp
528.....	telles med i de nasjonale klima- og miljøregnskapene.

529.....	På samme måte som staten har tilrettelagt for at oljenæringen har kunnet vokse gjennom en
530.....	aktiv næringspolitikk og reguleringer, må staten nå legge til rette for en overgang til framtid-
531.....	rettede, klimavennlige næringer. Norsk næringspolitikk må bygge videre på det beste av norsk
532.....	industribygging for å kunne skape nye, grønne næringer. Næringspolitikken bør støtte opp under
533.....	grønne næringer som på sikt vil bli lønnsomme.
534.....	
535.....	Norsk næringspolitikk må ha som overordnet mål å bidra til omstilling til et nullutslippssamfunn
536.....	og utnytte mulighetene omstillingen gir til verdiskaping og nye arbeidsplasser. Det er store
537.....	muligheter i det grønne skiftet og Norge har både kompetanse, kapital og teknologi til å lykkes.
538.....	Myndighetene må ta en aktiv rolle i omstillingen og legge til rette for innovasjon og nærings-
539.....	utvikling. Den grønne omstillingen må gjennomføres på en måte som ivaretar viktige naturverdier
540.....	og hensynet til samiske næringer og interesser.
541.....	
542.....	NTL krever minst 100 000 nye arbeidsplasser, for eksempel innen batteriproduksjon, havvind,
543.....	hydrogen, karbonfangst og -lagring, prosessindustri og skog- og trenæringen. Når staten bidrar
544.....	med kapital til næringsutvikling, må det være en forutsetning at de nye jobbene fører til store
545.....	utslippskutt.
546.....	
547.....	For å bidra til det grønne skiftet ønsker NTL at Statens pensjonsfond utland, kommunale fond
548.....	og andre offentlige og private investorer trekker sine investeringer ut av fossilindustri, og heller
549.....	satser på grønne alternativer og slik bidrar aktivt til bedre klimaløsninger. Det offentlige må sette
550.....	av mer ressurser til forskning på, og utvikling av mer effektive, fornybare og miljøvennlige måter
551.....	å framskaffe, omforme og forbruke energi på i omstillingen mot nullutslippssamfunnet.
552.....	
553.....	Norges naturressurser og infrastruktur må eies og forvaltes av det offentlige. Strøm er et grunn-
554.....	leggende behov for både innbyggere og industri, og staten må sikre forutsetninger for at det
555.....	grønne skiftet kan realiseres. Det kan ikke eksporteres kraft på bekostning av forsynings-
556.....	sikkerheten og en viss forutsigbarhet for pris for både husholdninger og bedrifter.
557.....	
558.....	Arbeidsgivere og arbeidstakere bidrar sammen til en kontinuerlig kompetanseheving og
559.....	utvikling av norske virksomheter. Skal vi lykkes med det grønne skiftet og framtidige omstillinger,
560.....	må partene i arbeidslivet samarbeide godt, ha faste og trygge jobber og legge til rette for en
561.....	kompetanseheving og -dreining som involverer, ikke ekskluderer, de ansatte. Staten må skape
562.....	trygghet for omstilling, trygghet for virksomhetene, og trygghet for enkeltmenneskene. De som
563.....	står i midten av omstillingen skal ikke måtte ta kostnadene selv, det er fellesskapets ansvar.
564.....	
565.....	
566.....	
567.....	5. HØYERE UTDANNING OG FORSKNING
568.....	
569.....	Utdanning og forskning er grunnlaget for videreutvikling av demokrati og velferd. Lik rett til
570.....	utdanning er derfor et grunnleggende demokratisk prinsipp. Høyt utdanningsnivå og
571.....	selvstendige fagarbeidere med høy kompetanse og et velferdssamfunn med små forskjeller er
572.....	et konkurransefortrinn. Offentlig utdanning skal være gratis.
573.....	
574.....	Overordnet styring og finansiering av utdannings- og forskningssektoren er et offentlig ansvar.
575.....	Universitetene og høgskolene skal være demokratisk styrte statlige forvaltningsorgan. Andre
576.....	tilknytningsformer med fokus på økonomiske insentiver undergraver sektorens samfunns-
577.....	oppdrag. Prioritering må gjøres på bakgrunn av samfunnets behov og må ikke underordnes
578.....	kommersielle hensyn. Internasjonalisering av utdanning og forskning må bygge på samarbeid
579.....	mellom ulike nasjonale utdanningssystemer og utdanning må ikke gjøres til en handelsvare.

580..... Universitetsdemokratiet må styrkes. NTL mener valgt ledelse skal være hovedmodellen i.....
581..... sektoren. Ansatte og studenter må fortsatt ha en betydelig rolle i styringen av universiteter og.....
582..... høyskoler.....
583.....
584..... Finansiering av universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter må støtte opp under den frie.....
585..... forskningen. NTL krever at det med nye oppgaver følger friske midler. NTL krever at en større.....
586..... del av finansieringen gis som basisbevilgning, på bekostning av den resultatbaserte delen. Det.....
587..... må sikres finansiering som er uavhengig av konkurranse eller næringslivets prioriteringer. NTL.....
588..... krever at bevilgende myndigheter gir forskning et økonomisk løft, med sikte på at Norges.....
589..... samlede forsknings- og utviklingsinnsats blir på tre prosent av BNP.....
590.....
591..... Stipendiater, postdoktorer og andre midlertidige tilsatte i universitets- og høyskolesektoren har.....
592..... alle særlige utfordringer i sine arbeidsforhold. NTL mener derfor at sektoren må jobbe for bedre.....
593..... arbeidsvilkår for disse gruppene.....
594.....
595..... En større andel av forskningsmidlene må kanaliseres direkte til institusjonene og ikke gjennom.....
596..... Norges Forskningsråd eller EU. Den sterke vekten på resultatbasert finansiering har skapt usunn.....
597..... konkurranse som hindrer samarbeid både mellom institusjoner og innen institusjoner. NTL.....
598..... krever at en større andel av midlene i Norges Forskningsråd går til forskning som er satt i gang.....
599..... av forskerne selv.....
600.....
601..... Offentlig finansierte forskningsinstitusjoner som universiteter og høyskoler, samt forsknings-.....
602..... institutter, må være de største bidragsyttere til forskning på vesentlige samfunnsoppgaver.....
603..... Forskningsinstituttene må gis grunnbevilgninger som er tilstrekkelige til å ivareta forskernes.....
604..... faglige utvikling. Forskningsinstituttene må finansieres slik at de er konkurransedyktige, med.....
605..... tilstrekkelig og forutsigbar finansiering.....
606.....
607..... Ressurser og oppgaver må tilbakeføres fra direktorater til virksomheter. De selvforvaltende.....
608..... universitetene skal sikres eierskap til egne bygg.....
609.....
610..... Det er viktig at vårt utdanningssystem også tar hensyn til endringene i samfunnet, voksne.....
611..... studenters, næringslivets og offentlig sektors behov for utdanning, forskning og utvikling i.....
612..... distriktene. Dette for å sikre og videreutvikle en desentralisert forskningsaktivitet, slik at de.....
613..... desentraliserte utdanningene er forskningsbaserte og at distrikts- samfunnene blir inkludert i.....
614..... samfunnets forsknings- og utviklingsaktivitet. De store geografiske forskjellene i utdanningsnivå.....
615..... må motvirkes med aktive politiske tiltak. Finansiering av utdanningsinstitusjonene må bidra til å.....
616..... opprettholde et desentralisert studietilbud.....
617.....
618..... Hovedregelen må være at vitenskapelige stillinger er delt mellom undervisning, forsknings.....
619..... utviklingsarbeid og formidling, slik at forskningsbasert undervisning sikres. Den individuelle.....
620..... forskningsretten må styrkes og den akademiske friheten må ivaretas både på universitetene.....
621..... og høyskolene og i instituttsektoren. NTL mener arbeidstid for vitenskapelige ansatte også bør.....
622..... omfattes av kollektive arbeidstidsbestemmelser. NTL er mot nasjonale prøver i høyere.....
623..... utdanning fordi det utfordrer prinsippet om faglig autonomi.....

624..... Et godt læringsutbytte krever et helhetlig og inkluderende læringsmiljø som tar hensyn til faglige,
625..... sosiale og velferdsmessige forhold. Studentene skal sikres rett til medvirkning. Deres primære ...
626..... velferd, inkludert et trygt bomiljø, gode helse- og rådgivingstjenester, sunn mat og et tilpasset .....
627..... barnehagetilbud, skal ivaretas av studentsamskipnadene. Studentene må sikres et billig og godt
628..... boligtilbud i tilknytning til studiestedet. For å få dette til må studentsamskipnadene bygge .....
629..... minimum 3000 nye studentboliger per år for å møte det reelle behovet, kostnadsrammene økes..
630..... og indeksreguleres årlig også for gitte tilsagn. Tilsagn må også gis for å vedlikeholde allerede .....
631..... eksisterende studentboliger. Tilskuddsandelen settes til 50 prosent av kostnadsrammen.....
632..... Kostnadsrammen og tilskuddsandelen skal være lik i hele landet.....
633.....
634..... En gunstig studiefinansiering må sikre at alle har lik rett til utdanning, uavhengig av alder, kjønn, ..
635..... økonomi eller sosial situasjon. NTL er motstander av skolepenger og søknadsgebyrer innen .....
636..... høyere utdanning, også for internasjonale studenter og etter- og videreutdanning. For å skape .....
637..... trygghet og forutsigbarhet må studiefinansieringen knyttes til grunnbeløpet i folketrygden. Å .....
638..... være student er fulltidsjobb. Det må være mulig å leve på studiestøtte fra Lånekassen.....
639.....
640..... NTL krever en politisk styrt rente på studielån og studiestøtte på minst 1,5 G, der 70 prosent skal
641..... gis som stipend. NTL mener at all utdanning har verdi, og at omgjøring av stipend ikke skal .....
642..... knyttes til gjennomføring av en grad. Ubalanse mellom kjønnene på ulike studieretninger .....
643..... forsterker kjønnsdelingen av arbeidsmarkedet. Tiltak for å motvirke denne ubalansen innen .....
644..... enkelte studieretninger, som for eksempel kjønnspoeng og kjønnskvoltering ved opptak, er derfor
645..... positivt.....
646.....
647..... Funksjonshindrede er underrepresentert i høyere utdanning. Studiesteder og kommuner må bli ...
648..... bedre på å tilrettelegge studiehverdagen til funksjonshindrede studenter, både gjennom bedre .....
649..... tilrettelegging ved studiestedene, og ved at kommunenes tilbud er tilstrekkelig, særlig i form av ...
650..... brukerstyrt personlig assistanse (BPA).....
651.....
652..... Folkehøgskolene er et viktig supplement til ordinære utdanningsløp og må sikres trygge ramme-
653..... vilkår.....
654.....
655..... Kunnskap er en viktig kilde til innflytelse og bidrar til at hvert enkelt menneske aktivt kan delta i ...
656..... samfunnet. NTL mener derfor at forskning og utdanning først og fremst er et fellesanliggende ...
657..... som bør skje i regi av offentlig sektor. Offentlig finansiert forskning bør i størst mulig grad .....
658..... publiseres åpent tilgjengelig.....
659.....
660..... NTL vil motsette seg at utdanning som finansieres av offentlige midler skal kunne gi grunnlag .....
661..... for utbytte.....
662.....
663..... Høyere yrkesfaglig utdanning er for lite utbygd og må i større grad gjøres likeverdig med annen ...
664..... høyere utdanning. Fagskole har en viktig rolle som selvstendig utdanning vei og som tilbyder av ...
665..... etter- og videreutdanning.....

666.....	6. VELFERD, LIKE MULIGHETER OG FELLESKAPSLØSNINGER
667.....	
668.....	6.1 Velferd og like muligheter
669.....	Velferdsstaten er fundamentet for et godt og demokratisk samfunn. Velferdsstaten må være
670.....	sterk og forutsigbar, samtidig som den stadig må utvikles for å imøtekomme folks behov. Alle
671.....	skal ha like muligheter til deltakelse i skole og utdanning, tilgang til gode og tilpassede helse- og
672.....	velferdstjenester og et sterkt sosialt og økonomisk sikkerhetsnett. Tannhelse må likestilles med
673.....	øvrige helsetjenester.
674.....	
675.....	Folketrygdens ytelser må opp på et nivå som gjør det mulig å leve et fullverdig liv. Ytelser fra
676.....	folketrygden må være rettighetsbaserte og omfatte alle. Flere barn enn tidligere lever i familier
677.....	med vedvarende lav inntekt. NTL skal arbeide for en uføretrygd som gir trygghet og
678.....	forutsigbarhet og som bidrar til å utjevne forskjeller. En økning av barnetillegget i uføretrygden
679.....	vil bidra til å bekjempe barnefattigdom. NTL vil øke barnetrygden og beholde denne som en
680.....	universell ordning. NTL vil jobbe for at pleiepenger ikke skal være tidsavgrenset.
681.....	
682.....	Tillit til skattesystemet er avgjørende for folks vilje til å betale skatt. Det offentlige inntekter
683.....	avhenger av at skattleggingen oppfattes som rettferdig. NTL mener at skattesystemet i større
684.....	grad bør bidra til utjevning, med økt skatt for de med høyest inntekt, formue og aksjeutbytte.
685.....	
686.....	Skattlegging må skje i det landet inntektene oppstår, og norske myndigheter må ta initiativ til å
687.....	utvikle folkeretten for å bekjempe skatteflukt og skatteparadiser.
688.....	
689.....	Veksten i offentlig sektor bør minst være på nivå med veksten i privat sektor. Offentlig og privat
690.....	sektor er gjensidig avhengige av hverandre for å fungere.
691.....	
692.....	Velferdsstaten sikrer lik rett til utdanning, helse- og andre velferdstjenester, samtidig som den
693.....	legger til rette for at privat sektor utvikler seg. Offentlig sektor legger til rette for at folk kan
694.....	kombinere arbeid og omsorgsoppgaver. Dette fremmer likestilling og mer rettferdig fordeling.
695.....	
696.....	Å ha et trygt sted å bo er en grunnleggende forutsetning for et godt liv. Stat og kommune må
697.....	pålegges og gis økonomisk mulighet til å videreutvikle modeller for sosial boligbygging. Dette
698.....	kan best gjøres i tett samarbeid med Husbanken og Statens pensjonskasse, slik at de har
699.....	konkurransedyktige betingelser i forhold til private aktører. Eksempelvis gjennom modeller som
700.....	«fra leie til eie» og insentiver for førstegangskjøpere.
701.....	
702.....	6.2 Privatisering og utskilling
703.....	NTL vil kjempe for en sterk offentlig sektor, for å sikre rettferdig fordeling av verdiskapingen og
704.....	god og effektiv bruk av våre felles ressurser. Dette ivaretas best ved at viktige samfunns-
705.....	oppgaver løses i offentlig regi, av offentlig ansatte. Veier, jernbane, lufthavner, strømnett og
706.....	bredbånd er eksempler på infrastruktur som best organiseres gjennom fellesskapsløsninger,
707.....	samtidig som det er avgjørende for næringsutvikling i hele landet. NTL vil derfor kjempe for å
708.....	styrke og utvide offentlig sektors ansvar for sentrale samfunnsoppgaver.

7.09.....	Privatisering av statlige tjenester eller myndighetsutøvelse skal ikke forekomme. Offentlige
7.10.....	midler skal komme innbyggerne til gode og ikke gå til profitt hos private tjenestetilbydere. NTL
7.11.....	vil forby profitt på velferdstjenester. Privatisering, nedsalg og reduksjon i offentlig eierskap og
7.12.....	oppsplitting av virksomheter, fører til uforutsigbarhet for brukere og ansatte, svekket lønn og
7.13.....	pensjon for ansatte, og dårligere demokratisk styring. NTL krever stans i all privatisering,
7.14.....	utskilling og konkurranseutsetting av offentlige oppgaver, arbeidsplasser og infrastruktur. Der
7.15.....	offentlige oppgaver allerede er privatisert, konkurranseutsatt eller skilt ut må dette reverseres.
7.16.....	NTL er imot utstrakt bruk av kjøp av tjenester til erstatning for å løse oppgaver i egen regi og
7.17.....	med egne faste ansatte.
7.18.....	
7.19.....	Statlige virksomheter har et særskilt samfunnsansvar i forbindelse med anbudsprosesser. Dette
7.20.....	gjelder ikke minst ansvaret for å sikre gode arbeidsbetingelser og vilkår. NTL mener at det skal
7.21.....	være krav om tariffavtale i alle offentlige anskaffelser.
7.22.....	
7.23.....	6.3 Arbeidslivskriminalitet og svart økonomi
7.24.....	NTL vil aldri akseptere svart økonomi, sosial dumping, arbeidslivskriminalitet og menneske-
7.25.....	handel. Sosial dumping gir dårlige arbeidsvilkår for de som rammes direkte, og fører til
7.26.....	vekkelse av rettigheter i hele arbeidslivet. Offentlige virksomheter må styrke samordningen av
7.27.....	arbeidet mot sosial dumping.
7.28.....	
7.29.....	Offentlig sektor skal ikke anskaffe varer og tjenester fra virksomheter som driver sosial
7.30.....	dumping, og bør kreve at leverandører i bransjer med behov for læreplasser benytter lærlinger.
7.31.....	Staten har en særskilt rolle som Norges største innkjøper og byggherre. NTL krever at alle inn-
7.32.....	kjøp av varer og tjenester skal gjøres fra leverandører som kontrollerer at lønns- og arbeidsvilkår
7.33.....	hos sine underleverandører samsvarer med krav i lov, forskrift og avtaleverk.
7.34.....	
7.35.....	Økonomisk kriminalitet fører til urettmessig og uønsket fordeling av samfunnets ressurser og er
7.36.....	grunnlag for sosial dumping, arbeidslivskriminalitet og annen alvorlig kriminalitet. Kampen mot
7.37.....	skatteunndragelser og annen økonomisk kriminalitet må styrkes. Det er nødvendig med et bedre
7.38.....	samarbeid mellom offentlige etater, og tilstrekkelige ressurser må prioriteres til dette arbeidet.
7.39.....	NTL krever at kontrollatene, politiet og straffesakskjeden sikres ressurser til å forfølge og
7.40.....	stoppe arbeidslivskriminalitet og svart økonomi. NTL krever at A-krimsentrene får tilstrekkelige
7.41.....	ressurser og lovhjemler til å innhente og dele nødvendig informasjon.
7.42.....	
7.43.....	6.4 Mangfold og likeverd
7.44.....	Norge er et flerkulturelt samfunn hvor mangfold er en del av folks hverdag. God integrering er
7.45.....	avgjørende for at kulturmangfoldet gjør samfunnet vårt rikere på kunnskap, språk, meninger
7.46.....	og livssyn. NTL vil bekjempe en utvikling hvor arbeidsledighet og store økonomiske forskjeller
7.47.....	mellom grupper skaper grobunn for sosiale underklasser, segregering, fremmedhat og rasisme.
7.48.....	NTL krever at alle asylsøkere og ureturnerbare får rett til å arbeide, og at introduksjonsprogram-
7.49.....	met for flyktninger styrkes på området fagforeningenes rolle og viktigheten av å organisere seg.
7.50.....	
7.51.....	God språkopplæring er avgjørende for å få til et godt integreringsarbeid. Denne opplæringen bør
7.52.....	være relevant ut fra kompetansen innvandrere har med seg til Norge og framtidige jobbmuligheter.
7.53.....	Det skal være mulig å kombinere språkopplæringen med arbeidspraksis. NTL krever bedre
7.54.....	kartlegging og bruk av asylsøkeres og flyktingers kompetanse og sterkere satsing på norsk-
7.55.....	opplæring. Språkopplæring bør være et gratis tilbud til alle med utenlandsk opprinnelse som er
7.56.....	bosatt i Norge. Det er også behov for bedre og raskere godkjenningssordninger for formell og
7.57.....	uformell kompetanse for innvandrere.

758..... Staten som arbeidsgiver har et særlig ansvar for å rekruttere arbeidstakere slik at det gjenspeiler
759..... samfunnet vårt. Diskriminering ved ansettelser er ulovlig og skal ikke forekomme. Representanter..
760..... i ansettelsesråd og innstillingsråd må få opplæring i diskrimineringslovverket. Det bør tilstrebes..
761..... at personer med minoritetsbakgrunn er med i ansettelsesprosesser.....
762.....
763..... NTL ønsker et åpent og inkluderende samfunn, og vil bekjempe alle former for diskriminering og
764..... rasisme. NTL ser med bekymring på framveksten av høyreekstreme organisasjoner som ytrer.....
765..... seg hatefullt mot grupper av mennesker i Norge. Slike organisasjoner og nettsteder bør ikke få.....
766..... støtte fra det offentlige. NTL skal være med på å bekjempe rasisme og fascisme, og vil også.....
767..... bidra til et politisk ordsifte som ikke bidrar til polarisering, fremmedfrykt og intoleranse.....
768..... gjennom negative framstillinger av urfolk, innvandrere og flyktninger. Ingen må utsettes for.....
769..... hatkriminalitet og vold på grunn av sin hudfarge, opprinnelse, legning, funksjonsvariasjon eller.....
770..... kjønnslige uttrykk. NTL skal arbeide målrettet for å sikre at alle behandles likeverdig. Retten til.....
771..... å søke om permanent oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag må ikke begrenses av inntekt...
772..... Arbeidsstyrken og de tillitsvalgte bør gjenspeile mangfoldet i befolkningen og vi må bidra aktivt..
773..... til at alle behandles likeverdig. Formelle og faktiske hindringer må identifiseres og fjernes.....
774.....
775..... NTL krever at minst én arbeidssøker med minoritetsbakgrunn som er kvalifisert og oppfyller.....
776..... kravene, skal innkalles til intervju i statlig heleide bedrifter, kommunale og private virksomheter...
777.....
778..... **6.5 Likestilling**.....
779..... Likestilling handler om grunnleggende maktstrukturer i samfunnet. NTL vil kjempe for at man.....
780..... skal ha reell likestilling og de samme lovfestede rettigheter, uavhengig av kjønn, kjønnsidentitet..
781..... og kjønnsuttrykk. I Norge i dag har kvinner og menn stort sett de samme lovfestede rettigheter,..
782..... men fremdeles er det langt igjen til full likestilling.....
783.....
784..... Lov om likestilling mellom kvinner og menn er svekket og omgjort til en allmenn diskriminerings-..
785..... lov. Så lenge vi ikke har full likestilling mellom kjønnene vil NTL kreve at lov om likestilling.....
786..... mellom kvinner og menn gjeninnføres og styrkes.....
787.....
788..... Foreldrepermisjon er et gode for barn og foreldre, men også for norsk arbeidsliv. Gunstige.....
789..... permisjonsordninger sikrer høy yrkesdeltakelse blant kvinner. Fedrekvoten bidrar til å fremme.....
790..... likestilling i arbeidslivet. NTL krever at fedrekvoten minst opprettholdes på dagens nivå. At både..
791..... mødre og fedre har permisjon øker ordningens legitimitet hos arbeidsgiverne. NTL krever at.....
792..... kontantstøtten fjernes.....
793.....
794..... De fleste i Norge kan leve gode og åpne liv uten å bli utsatt for intoleranse, trakassering og.....
795..... diskriminering. For personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet kan åpenhet by på..
796..... en utfordrende arbeidshverdag. NTL mener at det er en styrke for alle virksomheter å ha.....
797..... medarbeidere av flere kjønn og hvor kjønns mangfold blir respektert. Bedrifter og arbeidsplasser..
798..... skal være diskrimineringsfrie og derfor er holdningsskapende arbeid essensielt for deltagelse.....
799..... og for å hindre forskjellbehandling. For å kunne bidra til dette skal temaet kjønns- og seksualitets..
800..... mangfold være en del av opplæringen for tillitsvalgte og verneombud.....

801.....	Vold mot kvinner er et stort samfunnsproblem. NTL vil jobbe for at arbeidet med å bekjempe
802.....	vold mot kvinner, vold mot barn, vold i nære relasjoner, netthets, seksuell trakassering og
803.....	seksualisert vold intensiveres. Ordningen med krisesentre må styrkes, og politiet og retts-
804.....	vesenet må forsterkes og prioritere forebygging av vold, spesielt i nære relasjoner. For bedre
805.....	hjelp og forebygging av kjønnsrelatert vold er det nødvendig med et kompetanseløft i voksen-
806.....	opplæringen. Tilbudet om gratis juridisk rådgiving for kvinner som utsettes for vold må bygges
807.....	ut. Kampen mot prostitusjon og menneskehandel må prioriteres, sexkjøpsloven opprettholdes
808.....	og hjelpetiltakene må styrkes. Ofre for menneskehandel må gis sterkere rettsvern og
809.....	beskyttelse, samt varig oppholdstillatelse.
810.....	
811.....	6.6 Aktivt og forebyggede arbeid for likestilling og mot diskriminering
812.....	NTL krever økt forebyggende innsats for å sikre likestilling og hindre diskriminering og trakassering.
813.....	Aktivitets- og redegjørelsespliktene (ARP) etter likestillings- og diskrimineringsloven gir arbeids-
814.....	givere en lovfestet plikt til å jobbe for å fremme likestilling og hindre diskriminering. Aktivitets-
815.....	og redegjørelsespliktene må styrkes. NTL krever at alder inntas som et grunnlag i aktivitets- og
816.....	redegjørelsesplikten, og økt oppfølging av arbeidsgiveres aktive likestillingsarbeid. NTL må bidra
817.....	aktivt til å hindre diskriminering og sikre likestilling. Vi vil bidra til økt kunnskap om aktivitets- og
818.....	redegjørelsespliktene blant arbeidsgivere og tillitsvalgte.
819.....	
820.....	6.7 Skole og barnehage
821.....	Gode barnehager er et viktig velferdsgode for å sikre barn en god start på livet. Kvaliteten i
822.....	barnehagen må sikres ved at det er god bemanning, både tilstrekkelig antall barnehagelærere og
823.....	barne- og ungdomsarbeidere, og gjennom stabile offentlige bevilgninger som holder maksprisen
824.....	så lav som mulig. Et godt barnehagetilbud med lek, læring og sosialisering gir en god inngang til
825.....	skolegang og utdanning. Studentsamskipnadens barnehager må regnes som ideelle barnehager.
826.....	NTL krever at det innføres løpende barnehageopptak over hele landet.
827.....	
828.....	En sterk offentlig fellesskole er grunnlaget for et fritt og rettferdig samfunn med like muligheter
829.....	for alle. Skolen må gi alle nødvendige kunnskaper til å kunne skape gode liv og bidra til
830.....	samfunnet ved å støtte opp under hver enkelt elevs evner og behov. Første klasse skal primært
831.....	være en arena for lek, fysisk utfoldelse og trivsel. NTL er for at det skal innføres gratis mat i
832.....	grunnskolen. Arbeidslivskunnskap må inn i skolens læreplaner. Skolen må være livssyns-
833.....	nøytral. Antallet privatskoler må holdes på et minimum. Samtidig må skoler som diskriminerer
834.....	på bakgrunn av hudfarge, bakgrunn, tro, kjønn, seksuell orientering og kjønnsidentitet miste
835.....	retten til statsstøtte. NTL er motstander av systemet med fritt skolevalg, og vil arbeide for at det
836.....	innføres alternative opptaksmodeller der det ikke er den enkeltes karakterer som avgjør hvilken
837.....	videregående skole man kan gå på.
838.....	
839.....	Retten til 13-årig grunnopplæring må være reell ved at alle får mulighet til å fullføre utdannings-
840.....	løpet, uavhengig av studieretning og sosial bakgrunn. Fagutdanning og studiespesialisering må
841.....	sikre en bred og relevant inngang til arbeidsmarkedet som gir muligheter for å møte teknologisk
842.....	utvikling og ruste den enkelte for et arbeidsliv i rask endring. Mulighetene til å ta fagbrev må
843.....	gjøres tilgjengelig for flere, også de som har fullført videregående opplæring. NTL krever flere
844.....	lærlingsplasser i alle offentlige virksomheter, og at alle offentlige anbud der det er mulig har krav
845.....	om lærlinger. NTL krever at alle lærlinger i offentlige virksomheter skal ha lønn i hele lærlinge-
846.....	perioden. Staten og alle virksomheter som er helt eller delvis finansieres av statlige midler må i
847.....	større grad enn i dag legge til rette for at det utdannes flere fagarbeidere. Elever som har rett til
848.....	videregående opplæring, må få gratis skolemateriell og fullstipendiert utdanning.

849..... Representantene for arbeidstakerorganisasjonene må få fullverdig styrerepresentasjon i.....
850..... opplæringskontorenes styrer. Dimensjoneringen i videregående skole må i større grad ta hensyn
851..... til muligheter for å få lærlinge plass.....
852.....
853..... Fylkeskommunen må systematisk rekruttere nye lærebedrifter i samarbeid med partene i.....
854..... arbeidslivet gjennom Yrkesopplæringsnemnda. Elever og lærlinger må få samme rett til.....
855..... rådgiving. Det er behov for mer praksisopplæring i programfagene.....
856.....
857..... For å fremme livslang læring er styrking av opplæring i regi av bibliotek, frivillige og ideelle.....
858..... organisasjoner og studieforbund viktig. Livslang læring gir mennesker muligheter, styrker.....
859..... demokratisk deltakelse og bidrar til inkludering. NTL krever at lavterskeltilbud og ikke-formelle...
860..... opplæringsarenaer styrkes.....
861.....
862..... **6.8 Kultur**.....
863..... Et aktivt og mangfoldig kulturliv er viktig for å gi våre liv et rikere innhold. NTL vil arbeide for å.....
864..... øke forståelsen for kunstens og kulturens betydning i samfunnet og for økt kulturelt engasjement.....
865..... Alle skal ha tilgang til, og mulighet for deltakelse i kulturlivet. Dette sikres best gjennom.....
866..... offentlige støtteordninger. Å sørge for et bredt og tilgjengelig kulturtilbud til barn og unge skal.....
867..... være et nasjonalt ansvar. NTL skal jobbe for å sikre gode ordninger som ivaretar dette ansvaret.....
868.....
869..... De nasjonale og regionale kulturinstitusjonene er sentrale for kunstnerisk utvikling og kontinuitet.....
870..... For at institusjonene skal ha rom til å utvikle kulturen er det nødvendig med en stabil og.....
871..... tilstrekkelig finansiering. NTL ønsker at 1% av statsbudsjettet settes av til kulturformål. Ordnete
872..... lønns og arbeidsvilkår for kulturarbeidere og kunstnere er en forutsetning for et velfungerende.....
873..... kulturliv. NTL vil jobbe for å styrke disse gruppenes stilling ved å forhandle fram avtaler som.....
874..... sikrer faste ansettelse og gode lønnsvilkår.....
875.....
876..... Språklig mangfold er en styrke for Norge. NTL vil arbeide for å sikre reell likestilling mellom.....
877..... nynorsk og bokmål. Dette innebærer at språklova følges i praksis og at det blir gitt god språk.....
878..... opplæring i skolen.....
879.....
880..... Den samiske kulturen og det mangfold som et flerkulturelt samfunn innebærer er en berikelse.....
881..... for hele samfunnet, og vi har et særskilt ansvar for å ivareta den samiske befolkningens språk.....
882..... og kultur. Derfor skal NTL arbeide for å synliggjøre samiske samfunn og språk. Framtida for de.....
883..... samiske språkene er avhengig av at den enkelte har muligheten til å lære og bruke samisk på.....
884..... skolen, i arbeidslivet og i samfunnet for øvrig.....
885.....
886..... God forvaltning av areal, natur og kulturarv er viktig for å sikre bevaring og utvikling av samisk.....
887..... kultur. Folk må ha mulighet til å lære og bruke samiske språk. NTL krever at flere offentlige.....
888..... dokumenter oversettes til samisk, en styrking av samiske organisasjoner og interessegruppers.....
889..... arbeidsvilkår og en styrking av forskning på og formidling av samiske forhold. NTL vil arbeide.....
890..... for å øke forståelsen for de nasjonale minoritetenes situasjon og for å styrke rammene for.....
891..... videreføring av deres språk og kultur.....
892.....
893..... For å fremme livslang læring og leseglede er gratis bibliotek viktig. Gode bibliotek med et bredt.....
894..... tilbud ivaretar og styrker demokratisk deltakelse og integrering. NTL krever at bibliotekene.....
895..... styrkes som lavterskeltilbud til hele befolkningen.....
896.....
897..... Foreninger, lag og andre organisasjoner som i hovedsak drives ved frivillig arbeid gjør en.....
898..... uvurderlig innsats for Norges befolkning. NTL vil arbeide for bedre koordinering og tilgjengelig.....
899..... het, samt sikre videreføring av støtteordninger innenfor frivilligheten.....

900..... Pressestøtten er sentral for å opprettholde mediemangfoldet i Norge, og må styrkes. NTL mener
901..... det er viktig med en sterk, ikke-kommersiell allmennkringkaster som har redaksjonell frihet. NRK
902..... er en bærende institusjon når det gjelder språk, kultur og forvalter av det frie ord. NRK må ha en
903..... finansiering som ivaretar uavhengigheten og gir forutsigbare økonomiske rammer. For å sikre
904..... et sterkt norsk fagmiljø for innholdsproduksjon må NRK styrkes som produksjonshus. NRK må
905..... være godt representert i distriktene for å være i stand til å speile hele Norge.

906.....

907..... **6.9 Samfunnssikkerhet og beredskap**

908..... Vi må være i stand til å verne samfunnet fra uønskete hendelser som setter liv, viktige
909..... funksjoner og infrastruktur i fare. Beredskapsetatene som sammen med totalforsvaret og
910..... frivillige beredskapsorganisasjoner skal hindre angrep på vår nasjonale suverenitet, terroranslag
911..... og digitale og hybride angrep. De skal sikre energi, mat- og vannforsyning og være vår
912..... beredskap mot pandemier, klimaendringer og naturkatastrofer. Det må derfor legges til rette for
913..... et godt samarbeid mellom disse virksomhetene og organisasjonene for å sikre beredskapen.

914.....

915..... Det militære forsvaret av Norge må fortsatt bygge på allmenn verneplikt og desentraliserte
916..... militære anlegg som kan forsvare norsk territorium og medvirke til stabilitet og fredelig
917..... utvikling. For at den allmenne verneplikten skal være reell, må de som utfører tjeneste utgjøre
918..... et tversnitt av befolkningen med hensyn til kjønn og øvrig bakgrunn. Dette er avgjørende både
919..... av hensyn til demokratiet og Forsvarets legitimitet i befolkningen. Norsk base- og øvingspolitikk
920..... må ikke bidra til å øke spenningsnivået i våre nærområder. Utenlandske tropper skal ikke være
921..... fast stasjonert i Norge i fredstid. Norge må bidra til fred og nedrustning gjennom et forpliktende
922..... internasjonalt samarbeid og jobbe for avskaffelse av biologiske og kjemiske våpen og å
923..... ratifisere FNs atomvåpenforbud. Norsk deltakelse i internasjonale operasjoner må bygge på et
924..... klart FN-mandat og være innenfor rammer satt av folkeretten.

925.....

926..... Politiet er en viktig beredskapsressurs. Et mangfoldig politi med sivilt preg er viktig for å ivareta
927..... trygghet og rettssikkerhet i håndhevingen av dagens og framtidens samfunnsoppdrag. Det er
928..... nødvendig å se hele straffesakskjeden under ett, fra politiet, domstolen og kriminalomsorgen til
929..... konfliktråd og voldsoffererstatning.

930.....

931..... Etatene og de statlige selskapene som i fellesskap skal ivareta samfunnsberedskapen må
932..... styrkes og koordineres bedre på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Sivilforsvaret må fremdeles
933..... være desentralisert for å kunne ivareta hele landet. NTL mener det må utvikles en nasjonal,
934..... sektorovergripende langtidsplan for totalberedskap.

935.....

936..... Staten har behov for et godt system der ansatte og andre kan sikkerhetsklareres, slik at norske
937..... interesser og rikets sikkerhet blir ivaretatt. NTL krever at det alltid skal gjøres individuelle helhets-
938..... vurderinger ved klarering av personell. Avgjørelsen er særdeles inngripende for den enkelte, og
939..... tydelige saksbehandlingskriterier må ligge til grunn for vedtakene. Manglende ressurser hos
940..... klareringsmyndighetene og manglende åpenhet om hvordan regelverket håndteres, truer de
941..... ansattes rettssikkerhet.

942.....

943..... **6.10 Internasjonal politikk og samarbeid**

944..... NTL ønsker en fri og rettferdig verden der alle mennesker har like muligheter til å skape seg
945..... gode liv. Faglige rettigheter og andre grunnleggende demokratiske rettigheter må sikres
946..... gjennom rettslig forpliktende avtaler. NTL skal arbeide for at ILOs konvensjoner videreutvikles,
947..... ratifiseres og etterleves. NTL krever at Norge skal prioritere å beskytte barn på flukt foran
948..... innvandringspolitiske hensyn.

949.....	Norge må være en pådriver for å finne internasjonale løsninger for å bekjempe fattigdom og
950.....	utnytting og realisere FNs bærekraftsmål.....
951.....	.....
952.....	Liberaliseringen av verdensøkonomien har ført til at kapital og markedskreftene har styrket seg...
953.....	NTL vil arbeide for en strengere regulering av finansmarkedet. Et sterkere internasjonalt
954.....	samarbeid for mer rettferdige handelsregler, sletting av u-landsgjeld og økt bistand er derfor
955.....	nødvendig. NTL skal fortsette alliansebygging med aktuelle partnere for fred og solidaritet. NTL
956.....	krever at Norge taler de fattige landenes sak i WTO og IMF og påvirker Verdensbankens utlåns-
957.....	politikk i en mindre markedsliberal retning.....
958.....	.....
959.....	NTL er motstander av internasjonale handelsavtaler som legger opp til å styrke kommersiell
960.....	tjenesteyting på bekostning av det offentlige tilbudet.....
961.....	.....
962.....	Norge blir i økende grad styrt av EU. Vårt nasjonale regelverk gjennomgår omfattende endringer
963.....	for å tilpasses EUs direktiver og handelspolitikk. Dette berører også de fleste tjenesteområder
964.....	i offentlig sektor. For å påvirke denne utviklingen og forhindre sosial dumping er det nødvendig
965.....	med samarbeid over landegrensene.....
966.....	.....
967.....	Regjeringen må bruke reservasjonsretten mot EU-direktiv som innskrenker nasjonale virkemidler
968.....	mot sosial dumping og som svekker faglige rettigheter og velferdsordninger. ILO-konvensjoner,
969.....	norske tariffavtaler og norsk arbeidslivslovgivning må ha forrang foran EU/EØS-regler og EU/
970.....	EØS-direktiver. NTL går inn for at det gjennomføres en utredning om alternativer til EØS-avtalen.
971.....	NTL er tilknyttet EPSU, den europeiske sammenslutningen av forbund i offentlig sektor. NTL
972.....	bidrar med innspill til EPSU. Videre bidrar forbundet til LOs arbeid på området.....
973.....	.....
974.....	.....
975.....	.....
976.....	7. ET STERKT NTL .....
977.....	.....
978.....	7.1 Organisering og rekruttering .....
979.....	NTLs hovedoppgave er å sikre medlemmene trygge, stabile og faste ansettelsesforhold med
980.....	rettferdige og forutsigbare lønns- og arbeidsvilkår. NTL skal være den beste fagforeninga på
981.....	arbeidsplasser innenfor NTLs organisasjonsområde.....
982.....	.....
983.....	NTLs bredde er vår styrke. Vi organiserer alle ansatte i våre virksomheter, uavhengig av
984.....	utdannings- og yrkesbakgrunn. Denne bredden skaper samhold på tvers av yrkesgrupper og gir
985.....	NTL et helhetlig perspektiv på hva som er nødvendig for å utvikle et inkluderende arbeidsliv. Den
986.....	gir NTL økt legitimitet, både på den enkelte arbeidsplass og nasjonalt. Ved at NTL gjennom
987.....	tillitsvalgte involverer og aktiviserer medlemmene skal vi styrke vår evne til å gjennomføre
988.....	målene vi setter oss. Systematisk tillitsvalgtarbeid over tid gir resultater for det enkelte medlem,
989.....	hvert enkelt organisasjonsledd og forbundet som helhet.....
990.....	.....
991.....	Som det største forbundet i staten og et av de største i LO, har NTL en sterk politisk og
992.....	organisatorisk stilling. For ytterligere å styrke NTL, og øke vår gjennomslagskraft, må vi
993.....	organisere flere arbeidstakere innenfor våre organisasjonsområder. Det er gjennom høyere
994.....	organisasjonsgrad og aktive, godt skolerte tillitsvalgte vi kan være den ledende fagforeninga, og
995.....	best kan ivareta medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår. Systematisk vervearbeid må prioriteres
996.....	på alle nivå i organisasjonen, blant annet gjennom skoling av tillitsvalgte og medlemmer. NTL
997.....	skal organisere og rekruttere flere medlemmer og tillitsvalgte med minoritets- og innvandrer-
998.....	bakgrunn.....

